

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Art. VII. De vitiis oppositis partibus potentialibus temperantiæ

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

dinentur in suis actibus. Per vitium autem luxuriae appetitus inferior, scilicet concupiscibilis, vehementer afficitur & inpendi suo objecto delectabili, propter vehementiam passionis & delectationis: unde consequens est ut per luxuriam maxime superiores vires deordinentur, videlicet ratio & voluntas. Sunt autem quatuor actus rationis sive intellectus in agendis, & duo voluntatis. Nam ad intellectum pertinet primo cognoscere finem bonum & convenienter prosequendum: & iste actus impeditur per luxuriam, quae ad illicitas delectationes prosequendas inducit, juxta illud Danielis 13. *Species decepta, & concupiscentia subvertit cor tuum*: & quantum ad hoc ponitur cecitas mentis. Secundum ad rationem pertinet consilium de his quae sunt agenda propter finem; & hoc etiam impeditur per concupiscentiam luxuriae, quae praecipue, moraque impatiens est, & non admittit accuratam mediorum consultationem, & collationem cum fine; juxta illud Terentii in Eunuchis, de amore libidinoso: *Quaeres in se neque consilium, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes*: & quantum ad hoc ponitur praecipitatio, id est substractio consilii. Tertio ad rationem pertinet iudicium de agendis; & hoc etiam impeditur per luxuriam, avertentem animum a consideratione eorum quae ad recte iudicandum faciunt; juxta illud Danielis 3. de sensibus luxuriosis: *Avertunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent caelum, neque recordarentur iudiciorum iustorum*: & quantum ad hoc ponitur inconsideratio. Quarto ad rationem pertinet praecipuum de agendo, cum imperium sit actus rationis & prudentiae, ut docet idem S. Doctor 1.2. quae 17. art. 1. & hoc etiam impeditur per luxuriam, quatenus homo impeditur ex impetu concupiscentiae, ne exequatur id quod recte decrevit esse faciendum. Unde Terentius in Eunuchis, de quodam qui dicebat se recessurum ab amica: *Hec verba (inquit) una falsa lacrymula restinguet*. Quinto ad voluntatem pertinet appetitus finis: & hunc impedit concupiscentia, trahendo ad amorem sui, id est ad amorem carnis suae & sensualitatis tam immoderatum, ut tandem nihil aliud quaerat, quam ei placere, & per illicitas voluptates ei satisfacere, atque in illis quodammodo suum ultimum finem constituat. Ex quo etiam sequitur odium Dei, in quantum scilicet prohibet & severe punit, sui modi voluptates tantopere concupitas. Sexto deinde ad voluntatem pertinet appetitus eorum quae sunt ad finem, id est mediorum convenientium ad bonum finem assequendum, praecipue vero aeternam beatitudinem; & hic impeditur per luxuriam, ingenerantem affectum praesentis saeculi, & horrorem futuri; id est amorem vitae praesentis, in qua sola homo frui potest carnis voluptatibus, velletque semper in ea manere, ut semper fruereetur; & horrorem vitae futurae, in qua illis privandus est, & gravibus aeternisque suppliciis puniendus: unde fit ut voluptuosi mortem vehementer abhorreant. Ingenerat etiam desperationem, sive potius aeternae beatitudinis contemptum, quia dum nimis detinetur homo carnalibus delectationibus, non curat pervenire ad spirituales, sed fastidit eas.

His octo vitiis, ex luxuria manantibus, quae interna sunt, addit Isidorus alia quatuor externa, & ad locutionem pertinentia: nimirum turpiloquia, scurrilia, sive leviter & inconsiderate di-

cta, ludicra seu faceta, & stultiloquia. Nam recte observat D. Thomas loco citato in resp. ad 4. qui venereis voluptatibus sunt dediti, & quorum corruptibus concupiscentis plenum est, erumpunt facile in verba obscena: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, Matth. 12. Et quia laborant inconsideratione & praecipitatione mentis, facile prorumpunt in verba leviter & inconsiderate dicta, quae dicuntur scurrilia. Et quia toti sunt in querendis delectationibus, ludicra verba seculi cetera sectantur. Ac demum, quia laborant cecitate mentis, incidunt frequenter in stultiloquia, praesertim loquendo de suis delectationibus, quas quibuscunque aliis rebus praefertunt.

Numerat idem S. Doctor quae 54. art. 1. sex luxuriae species ab antiquioribus assignatas, scilicet fornicationem, quae est soluti cum soluto; adulterium, quod committitur cum conjugata vel conjugato; incestum, qui est cum conjugata vel affine; stuprum, quod est cum virgine raptum, quo infertur vis non consentienti; & vitium contra naturam, quod est circa actus illos luxuriosos, ex quibus non potest sequi generatio, & subdividitur in mollicitem, sodomiam, & bestialitatem, quas Tertullianus luxuriae monstra, & libidinum furias appellat. His addit art. 10. sacrilegium, seu sacrilegum concubitus, qui est cum persona Deo consecrata, illumque reducit ad adulterium, quia similes personae censentur quodam spirituali matrimonio Deo conjunctae.

Hoc vitium eleganter describit Hieronymus in quadam Epistola, his verbis: *Ignis infernalis luxuria, cuius materia gula, cuius flamma superbia, cuius scintilla prava colloquia, cuius sumus infamia, cuius cinis immunditia, cuius finis gehenna*. Bernardus vero super Cantica luxuriae currum sic constituit: *luxuria currus quadriga volvitur vitiis, in gluvie videlicet ventris, libidine coitus, mollii vestium, otii, soporisque resolutione*. Trahitur equus aequi duobus, prosperitate vitae, & rerum abundantia; & qui his praesident duo, ignavia corporis, & infida securitas.

Denique vitium pudicitiae contrarium, impudicitia appellatur, & reducit ad illam luxuriae speciem, ad cuius peccatum disponit; eo quod impudici aspectus, tactus, amplexus, & oscula, circa quae est impudicitia, eatenus sunt luxuriosae, quatenus ad illicitam copulam, vel mollicitem disponunt, estque in illis quaedam istarum inchoatio. Unde Eucherius homil. in initio Quadragesimae appellat osculum, *Arrham peccati*, addique etiam esse *morsum Diaboli*. Similia in illud introquet Basilus lib. de vera virginitate, ubi sic ait: *Formosorum oscula cavere oportet, non secus quam animalium venenatorum morsus: diffunditur enim venenum ex osculo per omne corpus*.

ARTICULUS VII.

De vitiis oppositis partibus potentialibus temperantiae.

Quatuor sunt partes potentiales temperantiae, seu quatuor virtutes illi annexae; nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia, quas disp. 6. art. 3. exposuimus, & art. 4. plures modestiae species recensuimus, nempe humilitatem, studioositatem, modestiam morum, eutrapeliam, & modestiam cultus seu apparatus exterioris.

Conti-

Continentiæ ergo, prout hic accipitur, nimiam pro habitu quo voluntas resistit passionibus concupiscibilis, & taliter in bono firmatur, quod non sinit se ab illis trahi contra rectum rationis iudicium, opponitur vitium incontinentiæ, quo aliquis facili cedit passionibus vehementibus appetitibus concupiscibilis, ut docet D. Thomas hic quæst. 156, art. 1. ubi addit dupliciter contingere quod homo cedat passionibus vehementibus: primo antequam ratio consulatur & mature deliberet, ob passionis celeritatem, aut vehementiam; & hæc incontinentia vocatur *effrenata*: secundo quando licet mature consultetur, tamen non persistit in eo quod deliberavit, ob infirmitatem propositi voluntatis; & hæc incontinentia appellatur *debilitas*. Primum contingit frequenter cholericis, qui habent motus celeres, & melancholicis, qui habent vehementes: secundum phlegmaticis, & molle ac fœmineum temperamentum habentibus.

Manuetudini per excessum ex parte materiæ opponitur iracundia, id est excessus iræ, & immodicus appetitus vindictæ. Quod vitium inter capitalia numeratur, eo quod multa alia ex illo oriuntur, & præcipue sex illa quæ recensentur à D. Thoma hic quæst. 158, art. 7. post Gregorium Magnum, Moral. & ab utroque vocantur filie iræ: nimirum rixa, tumor mentis, contumelia, clamor inordinatus, indignatio, atque blasphemia.

De hoc vitio hæc scribit Cassianus collat. 16, cap. 7. Sicut mihi il præponendum est charitati, ita furor iræ iracundia nihil est à contrario postponendum: namque, quamvis utilia & necessaria videantur, peragenda tamen sunt, ut ira perturbatio devitetur. Seneca etiam initio primi libri de ira, Novatium laudat, quod hunc præcipue affectum percutiebat. Non immerito (inquit) mihi videbatur præcipue affectum pertinuisse, maxime ex omnibus irarum ac rabidum. Iræ quidam est sapientia, ut dixerunt brevem insaniam; æque enim impotens est, decoris oblita, necessitudinis immemor, rationis consilii que præclusa, ad defectum æqui verique indolis, ravis simillima, quæ super id quod oppressi franguntur. Subjicit & in ignem irati hominis picturam, ut ex tam tetra & horrida huius vultus facie, ejus deformitatem horreamus. Ve scias (inquit) non esse sanos quos ira possidet, ipsum librum habuit intueri. Nam ut furentium certa iusticia sunt audax & minax vultus, tristis fons, torrens facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, citra & vehementius acta suspiria; ita irascentium vultus signa sunt. Flagrant & micant oculi; multus tremitu rubor, exesitante ab imis præcordiis sanguine; labia quatuntur; dentes comprimuntur; horrent ac frīguntur capilli; spiritus coactus ac stridens; artuum crispis torquentium sonus; gemitus, mugitusque, & parum explanatis vocibus sermo præruptus, & complose apertæ manus; & pulsata humus pedibus; & totum concitum corpus, magnasque minas agens; fœta visu & horrenda facies depravantium se atque intumescentium. Nec scias utrum magis detestabile vitium sit, an deformitas. Cetera licet abscondere, & in abditi alere: ira se proferit, & in faciem exit, quantumque major est, hoc effervescit manifestius. Tandem concludit quod non est ullius affectus facies turbatior. Pulcherrima ora fœdavit, torvos vultus ex tranquillissimis reddit. Liqueat decor omnis iratos.

Aliud vitium oppositum manuetudini per defectum ex parte materiæ, potest dici irascentia, sive lentitudo; quia per illud nimis lentè ho-

mo se habet circa malum irritans, nec ad illud repellendum, superandum, vel ulciscendum, debitam iram assumit, quæ ut ait Diadochus de perfect. Spirit. cap. 61. tanquam telum naturæ nostræ ab Authore nostro tributum est.

Hoc vitium reprehendit Aristoteles, scribens in hunc modum: Defectus sive iræ vacuitas quadam sit, sive quippiam aliud, vituperatur. Nam qui & ob qua oportet, & sicut oportet, & quando, & in quos oportet, non irascuntur, hi profecto esse stolidi videntur. Qui enim non irascitur, neque videtur sentire, neque dolore affici, neque esse idoneus ad ulciscendum.

Clementiæ opponitur crudelitas per excessum, & nimia lenitas per defectum. Illa est atrocitas animi in pœnis exigendis, abutens potestate legitimâ puniendi, & causam quidem puniendi habens, sed modum excedens. Ista est nimia pœnæ remissio, ex toto, vel ex parte, contra bonum delinquentem, aut supra quam par sit ad exemplum aliorum, & ad bonum Reipublicæ; cui expedit nocentes puniri, ut alii à malis similibus avertantur, & læsis satisfiat. Differt autem crudelitas à sevitia, sive à feritate, juxta S. Thomam hic quæst. 159, art. 2. quia feritas vel sevitia dicitur, secundum quam aliquis in pœnis inferendis non considerat aliquam culpam ejus qui punitur, sed solum punit, quia delectatur hominum cruciari, more ferarum, quæ nocent hominibus, ut ex eorum corporibus pascantur, non verò ex aliqua iustitiæ causa, cujus consideratio pertinet ad rationem: crudelitas verò attendit quidem culpam in eo qui punitur, sed excedit modum in puniendo.

Verus igitur & pius Iudex ab utroque isto vitioso extremo (crudelitate scilicet & nimia lenitate) debet recedere, & clementiæ admiscere, cum expedit, iustam severitatem; ipsamque severitatem, cum oportet, clementiâ temperare, ut rectè admonet Gregorius Magnus lib. 19. Moral. cap. 12. his verbis: Sunt nonnulli ita districti, ut omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant; & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti iura regiminis. Vnde cunctis rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplina vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursus in mansuetudine districtiorem deserant disciplinam: quatenus nec à compaſsione pietatis obdurescant, cum contumaces corrigunt; nec disciplina vigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinæ rigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem; & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta. Et rursus lib. 20. cap. 8. Disciplina vel misericordia multum destruitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse Rectoribus debet, & iuste consolans misericordia, & pœnari faciens disciplina. Hinc est quod semivivillus vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur & oleum; ut per vinum mordantur vulnera, per oleum foveantur: quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtioris adhibeat, in oleo molliorem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Miſericordia est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum; ut neque multâ asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul ac manna est: quia cum Scriptura sacra scientia est in boni Rectoris pectore, si est virga districtioris, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David ait: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga etenim percutimur, & baculo

baculo sustentamur. Si ergo est distinctio virga qua feriatur, sit & consolatio baculi qua sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderate feruens; sit pietas, sed non plusquam expediat parcens.

36 Modestia opponitur immodestia, quæ in humanis affectionibus & actionibus nullum servat modum: & cum variæ sint modestiæ species, plura etiam sunt vitia illis opposita. Humilitati enim, quæ est prima ejus species, per excessum opponitur superbia, id est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vitium capitale, seu potius omnium aliorum fons & origo, & ut loquitur Cassiodorus super Psal. 18. Omnium malorum mater, scelerum fons, vena nequitia. Unde Gregorius lib. 23. Moral. cap. 7. Ipsa vitiorum Regina superbia, cum devotum plene cor caperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus, devastandum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur. Quatuor autem ejus species enumerat. Prima est, cum aliquis bonum à seipso habere existimat. Secunda, cum et si datum de super credat, putat tamen suis meritis accepisse. Tertia, cum jactat se habere quod non habet. Quarta, cum ceteris despectis, singulariter videri appetit habere quod non habet.

37 Similiter quatuor sunt quæ trahunt superbiam curram, ut recte exponit Hugo Victorinus: Amor dominandi, amor propriæ laudis, contemptus, & inobedientia. Rota vero sunt, jactantia mentis, & arrogancia, verbositas, & levitas. Auriga in hoc curriculo, potest esse spiritus superbia. Amatores mundi sunt qui feruntur in hoc curru. In frenes sunt equi, volubiles rota, auriga perversus, & qui portatur infirmus.

Apostolus 1. ad Timoth. 6. monet Discipulum, ut præcipiat divitiis hujus sæculi non superbe sapere, quia divitiæ ut plurimum superbiam generant. Unde Augustinus serm. 5. de verbis Domini cap. 9. Omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet suum vermem: alius est vermis mali, alius pyri, alius saba, alius tritici; vermis divitiarum superbia. Ergo præcipe divitiis hujus mundi, non superbe sapere. Exclust vitium, docet usum.

38 De jactantia quæ est una ex filiabus superbiæ eleganter disserit Bernardus Tractatu de gradibus humilitatis, gradu 4. ubi sic ait: Ut vesica collecta turgida vento, punctoque perforata exiguo, si stringitur, crepitat dum derumescit; ac ventus egrediens, non passim effusus, sed strictim emissus, crebros quosdam sonitus reddit: sic ventus vanitatis non inveniens quæ plenius egrediar, inter angustias faucium per cachinnos excutitur: postquam autem vesica grossescere cepit, vel vanitas crescere, necesse ut ampliori foramine laxato sinu ventositas eructetur; alioqui rumpetur: Effurit & fitit auditores quibus suas jactitet vanitates, quibus omne quod sentit effundat, quibus, qualis & quantus sit innotescat: Dicas rivum vanitatis os ejus &c.

Aliud vitium per defectum humilitati opponitur, videlicet nimia sui abjectio. Humilitas enim non inclinat ad quamcumque sui demissionem, sed ad prudentem & moderatam, & juxta rectam rationem; à qua deficeret qui cum injuria sui statum aut officium se alteri subiceret, infraque illum demitteret. Ut si Rex sibi rusticum præponeret, aut Episcopus presbyterum; vel si superior nimia

A sui demissione officeret authoritati & reverentia necessarii ad subditos beneregendos, & in officio continendos.

Studio sitati similiter duplex opponitur vitium: aliud per excessum, quod vocatur curiositas, estque affectus nimius sciendi aut cognoscendi ea quæ ad nos scire non pertinet, vel quæ proprium nostrum superant, idque affectu solius cognitionis; nam si ex alio malo sine hoc fiat, pertinet hoc ad alia vitia, quorum proprii sunt illi: vitia, & est quidam torpor & remissio animi, ad addiscenda illa quæ unusquisque scire tenetur, & quæ sibi incumbunt.

Eutrapeliæ verò, quæ in ludicris decorum servat, quæque ludo & jocis modum imponit, per excessum opponitur leuitatibus in verbis, & immoderatio in ludo & jocis. Per defectum vero nimia quædam austeritas, qualis in illis est, quæ duos & agrestes vocamus, ut ait Aristoteles Ethic. cap. 8. & quam idcirco D. Thomas hic quæ 168. art. 4. duritiam, vel agrestitatem appellat.

Notandum verò est, quod licet utrumque extremum sit vitiosum, excessus tamen peior est: quia humanæ vitæ officia magis impedit superfluous ludus, quam delectationis ex ludo capies defectus. Unde Philosophus apud D. Thomam, articulo citato, ait quod pauci amici propriæ delectationem sunt habendi: quia parum de delectatione sufficit ad vitam, quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo.

Denique modestiæ morum, quæ specialiter modestia externa appellari solet, opponitur externa indecentia in motibus corporis, sive in ejus compositione, gestibus, & actionibus exterioribus, quæ etiam specialiter immodestia nomine solet intelligi. Modestia verò cultus, seu apparatus exterioris, per excessum opponitur luxus, & per defectum sordiditas. Unde Ambrosius lib. 1. offic. cap. 19. Decor corporis non fit affectus, sed naturalis simplex, neglectus magis, quam expetit; non pretiosis & alibentibus adjunctis vestimentis, sed communibus (scilicet juxta cujusque gradum) ut honestari, vel necessitati nihil desit, nihil accedat, tiori, superfluo videlicet, aut curioso, & nimis exquilito.

Hac brevi & compendiosâ Virtutum Catholicalium tractatione, volui (Amice Lector) secundam hujus Theologici cursus partem abolvere, ut brevem tibi omnium earum quætionum, quæ Divus Thomas secunda secundæ sue pertractat, synopsis exhiberem; priusquam in tertia parte de ineffabili agerem Incarnationis mysterio, quo non solum fides nostra mirum in modum instruitur, spes erigitur, accenditur charitas, sed etiam omnium virtutum moralium absolutissimum exemplar nobis exhibetur. Transseamus ergo usque Bethleem, & videamus hoc Verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Contemplemur obscurissimum illud & sacratissimum fidei nostræ ænigma, in quo, ut bellè ait Bernardus, agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana, lux non lucens, Verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens, strigaria latifans, pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans.